

การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมือง
ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว¹

Cultivating the Constitution in Civic Education for
Lower Secondary School (M.1-4) in the Lao People's
Democratic Republic¹

ปิติพัฒน์ โชติกมลสวัสดิ์^{2*}, ดารารัตน์ เมตตาริกานนท์² และณัฐหทัย มานาดี²
Pitipat Chotkamonsawad^{2*}, Dararat Mettariganond², and Nathathai Manadee²

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “พัฒนาการรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครองของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ค.ศ.1991-2022” สาขาวิชากลุ่มน้ำโขงศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

² คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ขอนแก่น 40000

² Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University, Khonkaen, 40000, Thailand

* Corresponding author: E-mail: Pitipat.chot@gmail.com

(Received: October 11, 2023; Revised: January 4, 2024; Accepted: January 16, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เน้นวิเคราะห์แบบเรียนวิชาศึกษาพลเมืองที่ยังใช้อยู่ในโรงเรียนปัจจุบันเป็นหลัก รวมถึงวิทยานิพนธ์ งานวิจัย และบทความวิชาการทั้งในไทย ลาว และสากลประกอบการศึกษา ผลการศึกษาพบว่า การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาภาคบังคับนั้น เน้นการปลูกฝังเรื่องสิทธิและพันธะของพลเมืองเป็นหลัก และสามารถวิเคราะห์ได้เป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) สิทธิและพันธะเด็กในครอบครัว 2) สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับความสงบในสังคม 3) สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ 4) สิทธิและพันธะพื้นฐานของพลเมือง และ 5) สิทธิและพันธะของพลเมืองในการคุ้มครองรัฐ อย่างไรก็ตาม ประเด็นทั้ง 5 กลุ่ม ล้วนมีจุดมุ่งหมายให้เกิดการปฏิบัติตามสิทธิและพันธะของพลเมืองลาวที่ถูกต้อง ภายใต้กฎหมายกำหนดเพื่อความสงบสุขของสังคม นอกจากนี้ พบว่าการบรรจุประเด็นสิทธิและพันธะ ยังคำนึงถึงช่วงวัยของนักเรียน รวมถึงสอดแทรกประเด็นต่างๆ ผ่านเรื่องสั้นประจำบท เพื่อเน้นว่าพลเมืองลาวทุกคนสามารถเข้าถึงสิทธิพลเมืองและปฏิบัติพันธะอย่างเท่าเทียม ในส่วนข้อเสนอแนะ ควรศึกษาประเด็นคุณสมบัติและวัฒนธรรม ที่ไม่มีการกำหนดอย่างเป็นทางการในกฎหมาย แต่เป็นแบบแผนที่ดำเนินการควบคู่กับกฎหมาย เพื่อให้องค์ความรู้เกี่ยวกับการศึกษาแบบเรียนศึกษาพลเมืองมีความครบถ้วนรอบด้านมากขึ้น

คำสำคัญ: การปลูกฝัง รัฐธรรมนูญ สปป.ลาว แบบเรียน ศึกษาพลเมือง

Abstract

This article explores the cultivation of constitutional values within the Civic Education textbooks used in lower secondary school (M.1-4) in the Lao People's Democratic Republic. Employing a documentary research methodology, the study focuses on the analysis of Civic Education textbooks that remain central to the current education system in Laos. The primary objective centers on the cultivation of the rights and obligations of citizens, which are categorized into five groups—1) rights and obligations of Children within families, 2) rights and obligations of citizens in relation to peace in society, 3) rights and obligations of Citizens in relation to culture and economy, 4) rights and obligations of citizens, and 5) rights and obligations of citizens to protect the state. All of five groups are designed to ensure the proper exercise of rights and obligations by Lao citizens, as prescribed by law, for the maintenance of societal peace. Additionally, this article finds that the content related to rights and obligations in these textbooks considers the age range of students and incorporates various issues through short stories within the chapters. This approach emphasizes that all Lao citizens, irrespective of their backgrounds, have equal access to their rights and responsibilities. In terms of recommendations, it is suggested that issues related to qualifications and culture should be further studied. While not formally defined in the law, they form a pattern that is implemented alongside legal provisions to enhance the comprehensiveness of civic education.

Keywords: Cultivation, Constitution, Lao PDR, Textbook, Civic Education

บทนำ

รัฐธรรมนูญ (Constitution) ถือเป็นกฎหมายแม่บทในการปกครองประเทศ ที่กำหนดหลักการปกครองของรัฐสถาบันทางการเมือง และความสัมพันธ์ทางอำนาจของรัฐและประชาชน ตลอดจนสิทธิและพันธะของพลเมืองด้วย ทั้งนี้ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบสังคมนิยม ตามแนวทางมาร์กซ-เลนิน (ค.ศ.1975) โดยมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (พป.ล.) เป็นแกนนำนั้น ได้มีการจัดตั้งรัฐธรรมนูญ ฉบับปี ค.ศ.1991 ขึ้นเป็นฉบับแรก และมีการปรับปรุงแก้ไขในปี ค.ศ.2003 และ ค.ศ.2015 ตามลำดับ จึงเป็นที่น่าสนใจว่า สปป.ลาว มีการนำหลักการตามรัฐธรรมนูญมาใช้ปลูกฝังเยาวชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบการศึกษาที่มีแบบเรียนเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญอย่างไร

แบบเรียนเป็นเครื่องมือหนึ่งในการหล่อหลอมเยาวชนของชาติ โดยกระบวนการจัดการศึกษาภาคบังคับ ในมิติการสร้างอุดมการณ์ชาติมาจากหลักสูตรและเนื้อหาที่กำหนดโดยส่วนกลางของรัฐ [1] ทั้งนี้ ในปัจจุบัน สปป.ลาว มี 49 กลุ่มชาติพันธุ์ [2] และมีประชากรรวมประมาณ 7.46 ล้านคน [3] มีโครงสร้างประชากรช่วงอายุ 0-14 ปี ประมาณร้อยละ 31 [4] ซึ่งถือว่า 1 ใน 3 ของประชากรทั้งหมดของ สปป.ลาว อยู่ในวัยเรียน

วิชาศึกษาพลเมือง มีจุดประสงค์เพื่อเพิ่มทักษะความรู้เกี่ยวกับมาตรฐานคุณสมบัติและการปฏิบัติ ตามกฎหมาย รวมถึงทักษะการคิดวิเคราะห์แก้ไขปัญหา ตลอดจนทักษะด้านทัศนคติและค่านิยมในการดำรงชีวิตตามแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ โดยในช่วงแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา สปป.ลาว ค.ศ.2006-2015 ได้มีการแยกวิชาศึกษาพลเมืองออกจากกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์ สังคมที่ประกอบด้วย วิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และศึกษาพลเมือง [5] และถูกบรรจุเป็นวิชาบังคับใหม่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลายตั้งแต่ ค.ศ. 2010 เป็นต้นมา ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาในช่วงของแผนยุทธศาสตร์นี้ มีการนำเอาเอกสารการเมืองสำคัญ กฎหมายและข้อกำหนด มาเป็นแหล่งอ้างอิงให้กับหลักสูตรได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว ค.ศ.1991 มติกรมการเมืองศูนย์กลางพรรคว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากร ค.ศ.1993 และหลักการของพรรคว่าด้วยการศึกษา มาใช้อ้างอิง [6] ดังนั้น สปป.ลาว มีการปลูกฝังรัฐธรรมนูญให้แก่เด็กและเยาวชนในระบบการศึกษาอย่างไร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแบบเรียนวิชาศึกษาพลเมือง

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญและแบบเรียนของลาว สามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่ม 1 งานศึกษารัฐธรรมนูญลาว พบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาตัวบทรัฐธรรมนูญเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถาบันและองค์การของรัฐ เช่น งานของจันทรีที่ ปัดสะยา [7] เรื่องสถาบันการเมืองตามรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ในช่วง ค.ศ.1975-2003 และ กลุ่ม 2 งานศึกษาแบบเรียนลาว ซึ่งเน้นการศึกษาแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ และศึกษาช่วงก่อนการปฏิรูปการศึกษาครั้งใหญ่ในปี ค.ศ.2008 เช่น งานของปณิดา สระวาลี [8] เรื่อง การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975-2000 เป็นต้น ดังนั้น งานชิ้นนี้จึงต้องการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการศึกษารัฐธรรมนูญฉบับแรก (ค.ศ.1991) หลังสถาปนาเป็นรัฐสังคมนิยม ที่บรรจุรัฐธรรมนูญในแบบเรียนวิชาศึกษาพลเมือง โดยมีคำถามว่า การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนวิชาศึกษาพลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของ สปป.ลาว เป็นอย่างไรและปลูกฝังประเด็นใดบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาภาคบังคับของ สปป.ลาว ในปัจจุบัน

วิธีการวิจัยและขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยเน้นศึกษาวิเคราะห์จากแบบเรียนวิชาศึกษาพลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ซึ่งใช้อยู่ในปัจจุบัน และตีพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี ค.ศ.2019-2022 จัดพิมพ์โดย สถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการและกีฬา สปป.ลาว

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ประกอบด้วย

1. งานศึกษารัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ประกอบด้วยงานศึกษาใน 3 กลุ่ม คือ 1. งานศึกษาของชาวลาวมิงงานของบุญพร เอื่องมณี [9] เรื่อง รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นกรณีวิเคราะห์และอธิบายความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ สปป.ลาว ต้องมีรัฐธรรมนูญ 2. งานศึกษาของนักวิชาการไทย ซึ่งส่วนใหญ่ศึกษาตัวบทรัฐธรรมนูญเพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของสถาบันและองค์การของรัฐ และการปกครองส่วนท้องถิ่นที่กำหนดหลักการในรัฐธรรมนูญ เช่น งานศึกษาของ จันทรทิพย์ ปัตตะยา [7] เรื่อง สถาบันการเมืองตามรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ในช่วง ค.ศ.1975-2003 งานของโกเมศ ขวัญเมือง [10] เรื่อง กฎหมายรัฐธรรมนูญและสถาบันทางการเมืองของกลุ่มประเทศอาเซียน: ศึกษากรณีประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และงานของศุทธิกานต์ มีจัน [3] เรื่อง โครงสร้างการปกครองภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ฉบับปรับปรุงแก้ไข ค.ศ.2015 และ 3. งานศึกษาของนักวิชาการต่างประเทศ เช่น งานของ มาร์ติน สจ๊วต ฟอกซ์ (Martin Stuart-Fox) [11] เรื่อง The Constitution of the Lao People's Democratic Republic ที่วิเคราะห์ถึงการคงอำนาจของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวที่สะท้อนผ่านรัฐธรรมนูญ และเปรียบเทียบรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว เวียดนามและกัมพูชา และงานของ จ็อก ซอน บุย (Ngoc Son Bui) [12] เรื่อง Constitutional amendment in Laos ซึ่งวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสถาบันของรัฐในรัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว ฉบับแก้ไขปี ค.ศ.2015

2. งานศึกษาแบบเรียนลาว พบว่ามีงานศึกษาจำนวน 5 ชิ้น ได้แก่ งานของดาร์เร็น เมตตาริกานนท์ [13] เรื่อง การเขียนประวัติศาสตร์ลาวในแบบเรียนลาว งานของปณิธา สระวาสี [8] เรื่อง การสร้างสำนึกความเป็นชาติของรัฐบาลสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว โดยผ่านแบบเรียนชั้นประถมศึกษา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1975-2000 งานของ วิบูล สินธุมาลย์ [14] เรื่อง การรับรู้ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ไทย-ลาว : ผ่านแบบเรียนประวัติศาสตร์ไทยและลาว ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 (ค.ศ. 1975-2009) รวมถึงงานของวิทวัส นิดสูงเนินและทินกร บัวชู [15] เรื่อง สำนึกความเป็นพลเมืองของชาติผ่านแบบเรียนและวิถีชีวิตของเยาวชนลาวในชุมชนบ้านถ้ำช้าง เมืองวังเวียงแขวงเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

อาจกล่าวได้ว่างานศึกษาแบบเรียนลาว พบว่าส่วนใหญ่ศึกษาแบบเรียนระดับประถมศึกษาและแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ มีเพียงงานศึกษาของ วิบูล สินธุมาลย์ ที่ศึกษาแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.4-5 (ฉบับปี ค.ศ.2005-2006 ซึ่งเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในขณะนั้น) แต่เป็นการสะท้อนเชิงประวัติศาสตร์ชาติในแบบเรียนของลาวและไทย และงานของวิทวัส นิดสูงเนินและทินกร บัวชู ที่กล่าวถึงแบบเรียนศึกษาพลเมืองในเชิงการสร้างสำนึกความเป็นพลเมืองให้กับเยาวชนในระดับท้องถิ่นเท่านั้น ทั้งนี้ยังไม่มีงานศึกษาแบบเรียนศึกษาพลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ในช่วงหลังการปฏิรูปการศึกษาตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา ค.ศ.2006-2010 และเป็นช่วงที่ปรับปรุงกฎหมายการศึกษา (ค.ศ.2007) ดังนั้น งานนี้จึงต้องการ

สร้างองค์ความรู้ใหม่ ด้วยการศึกษาการปลูกฝังรัฐธรรมนูญที่อยู่ในแบบเรียนศึกษาพลเมือง ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ซึ่งเป็นวิชาหลักที่เกิดขึ้นหลังการปฏิรูปการศึกษา ปี ค.ศ.2008 เป็นต้นมาและยังใช้อยู่จนถึงปัจจุบัน

ผลการวิจัย

การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมือง ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) บริบทเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญลาว การจัดการศึกษาและแบบเรียนวิชาศึกษาพลเมืองในสปป.ลาว 2) การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) และ 3) สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. บริบทเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ การจัดการศึกษาและแบบเรียนวิชาศึกษาพลเมืองในสปป. ลาว

นับตั้งแต่ สปป.ลาว สถาปนาเป็นรัฐสังคมนิยมในปี ค.ศ.1975 พบว่าเมื่อวันที่ 14 สิงหาคม ค.ศ.1991 สปป.ลาว ได้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับแรกและฉบับเดียวที่ใช้มาจนถึงปัจจุบัน โดยมีเนื้อหาทั้งหมด 10 หมวด 80 มาตรา ประกอบด้วย หมวดที่ 1 ระบอบการเมือง, หมวดที่ 2 ระบอบเศรษฐกิจและสังคม, หมวดที่ 3 สิทธิและพันธะพื้นฐานของพลเมือง, หมวดที่ 4 สถาแห่งชาติ, หมวดที่ 5 ประธานประเทศ, หมวดที่ 6 รัฐบาล, หมวดที่ 7 การปกครองท้องถิ่น, หมวดที่ 8 องค์การตุลาการ, หมวดที่ 9 ภาษา อักษร เครื่องหมายชาติ ธงชาติ เพลงชาติและนครหลวง และหมวดที่ 10 บทบัญญัติสุดท้าย [16] ต่อมาได้มีการปรับปรุงในปี ค.ศ.2003 และ ค.ศ.2015 โดยยังคงเนื้อหาหมวดต่างๆ ตามฉบับปี ค.ศ.1991

สำหรับการจัดการศึกษาของ สปป.ลาว นับตั้งแต่ ค.ศ.1986 ที่มีการใช้นโยบายจินตนาการใหม่ได้เน้นการพัฒนาทางการศึกษาเพื่อเป็นกลไกการพัฒนาพลเมืองที่มีความรู้ ทักษะ ความสามารถเพื่อสนองต่อการพัฒนาของระบบเศรษฐกิจแบบกลไกตลาด [17] ส่งผลให้เกิดการพัฒนากระบวนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มีการออกกฎหมายว่าด้วยการศึกษา ฉบับปรับปรุงปี ค.ศ.2007 ที่มีเนื้อหาสำคัญกำหนดให้การศึกษาระดับสามัญศึกษา ใช้เวลาเรียนรวมทั้งหมด 12 ปี (จากเดิม 11 ปี) และกำหนดให้ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน [16] โดยกำหนดให้ในระดับสามัญศึกษา คือ ช่วงอายุ 7-11 ปี อยู่ในชั้นประถมศึกษา (ป.1-5) เรียน 5 ปี, ช่วงอายุ 12-15 ปี อยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) เรียน 4 ปี และช่วงอายุ 16-18 ปี อยู่ในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.5-7) เรียน 3 ปี (หลักสูตร 5-4-3) [17] ที่ปรับปรุงจากหลักสูตร 5-3-3 (ประถมศึกษา 5 ปี มัธยมต้น 3 ปี และมัธยมปลาย 3 ปี) เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนากระบวนการศึกษาให้ทันสมัย เชื่อมโยงนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของ สปป.ลาว นอกจากนี้ ยังมีการปรับปรุงโครงสร้างของกระทรวงศึกษาธิการในเวลานั้น โดยจัดตั้งกรมมัธยมศึกษาขึ้นเพื่อเป็นหน่วยงานหลักดูแลรับผิดชอบหลักสูตรและแบบเรียนร่วมกับสถาบันค้นคว้าวิทยาศาสตร์การศึกษา [6]

แบบเรียนศึกษาพลเมือง เดิมวิชาศึกษาพลเมืองอยู่ในกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์สังคม ประกอบด้วย วิชาประวัติศาสตร์ วิชาภูมิศาสตร์ และวิชาศึกษาพลเมือง [6] และเป็นวิชาหลักในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1994 เป็นต้นมา จนมาถึงช่วงการปฏิรูปการศึกษารั้งใหญ่ระยะที่หนึ่ง ค.ศ.2008 ตามแผนยุทธศาสตร์การปฏิรูประบบการศึกษาแห่งชาติ ค.ศ.2006-2015 วิชาศึกษาพลเมืองจึงถูกแยกออกมาจากกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์สังคม มาเป็น 1 ใน 14 วิชาหลัก ที่มีการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (การศึกษาขั้นพื้นฐานของ สปป.ลาว) และในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เมื่อปี 2010 มาจนถึงปัจจุบัน [5]

สำหรับจุดมุ่งหมายรายวิชาชั้น ระดับชั้น ม.1-4 มีจุดมุ่งหมายเหมือนกันทั้ง 4 เล่ม คือ เพื่อสอนให้นักเรียนมีความรู้ในด้านคุณสมบัติ วัฒนธรรมและกฎหมาย และมีโครงสร้างแบบเรียนทั้ง 4 เล่ม เหมือนกัน โดยแบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ ภาค 1 คุณสมบัติและวัฒนธรรม และ ภาค 2 กฎหมาย นอกจากนี้ ยังประกอบด้วยเรื่องสั้นประจำบท คำถามและแบบฝึกหัดท้ายบท และเอกสารอ่านเพิ่มเติมอีกด้วย ทั้งนี้ แบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1 ในภาคกฎหมาย เป็นเรื่องสิทธิและพันธะเกี่ยวกับเด็ก เช่น สิทธิและพันธะรำเรียนและสิทธิได้รับการปกป้องทางกฎหมาย เป็นต้น แบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับสิทธิและพันธะต่อสังคมส่วนรวม เช่น สิทธิได้รับการปกป้อง การปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ รวมถึง มรดกวัฒนธรรม เป็นต้น ส่วนแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 บรรจุประเด็นสิทธิและพันธะของตนเองต่อครอบครัวและสังคมที่ เช่น สิทธิและพันธะของพลเมืองในครอบครัว การป้องกันปัญหาทางสังคม (โรคทางเพศสัมพันธ์ และการป้องกันอุบัติเหตุ) รวมถึงการปกป้องรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติ และสิทธิในการพูด เป็นต้น และในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.4 บรรจุหลักสิทธิ พันธะ และความรับผิดชอบของตนเองต่อครอบครัวและสังคมที่เหมาะสมกับวัยและสภาพสังคมปัจจุบันของ สปป.ลาว เช่น สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับการแต่งงาน สิทธิดำเนินธุรกิจและพันธะเสียภาษีอากร สิทธิและพันธะการออกแรงงานของพลเมือง และพันธะปกป้องรักษาประเทศชาติ เป็นต้น

2. การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4)

จากการศึกษาเนื้อหาด้วยรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พบว่าเน้นเรื่องสิทธิและพันธะของพลเมือง สปป.ลาวเป็นหลัก โดยแบบเรียนศึกษาพลเมืองให้ความหมายของสิทธิและพันธะไว้ว่า “สิทธิ” หมายถึง สิ่งที่ไม่รู้ปร่าง ซึ่งได้ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิด หรือได้มาตามข้อกำหนดเพื่อให้มนุษย์ได้รับประโยชน์และมนุษย์เองเป็นผู้ใช้สิทธิดังกล่าว โดยไม่มีผู้ใดสามารถบังคับได้ และ “พันธะ” หมายถึง หน้าที่ของพลเมืองลาวทุกคน จะต้องปฏิบัติต่อรัฐและสังคม ทั้งนี้สามารถแบ่งกลุ่มเนื้อหาของสิทธิและพันธะตามรัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว ค.ศ.2003 ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

2.1 “สิทธิเด็ก” มีเนื้อหาบรรจุในแบบเรียนฯ ประกอบด้วย 4 ประเด็น คือ

2.1.1 สนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก (สปป.ลาวใช้คำว่าสนธิสัญญา) ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1 ซึ่งอยู่ในบทที่ 12 โดยอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กจัดตั้งขึ้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน ค.ศ.1989 และ สปป.ลาวได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน ค.ศ.1991 ทั้งนี้ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กประกอบด้วย 4 หลักการ คือ หลักการไม่จำแนก หลักการเพื่อผลประโยชน์ของเด็ก หลักการเพื่อการอยู่รอดและพัฒนาการของเด็ก และหลักการเคารพความคิดเห็นของเด็ก รวมถึงสิทธิพื้นฐานของเด็ก 4 ประการ คือ สิทธิการอยู่รอด สิทธิได้รับการปกป้องคุ้มครอง สิทธิในการพัฒนาของเด็ก และสิทธิในการมีส่วนร่วมของเด็ก ทั้งนี้ แบบเรียนบรรจุเนื้อหาภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบของเด็ก เน้นความกตัญญูต่อพ่อแม่ ครูอาจารย์และผู้มีบุญคุณต่อประเทศชาติ ด้วยการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดี และพัฒนาตนเองด้วยความรับผิดชอบสูงในส่วนในเรื่องสั้นประจำบท เป็นเรื่องของสมพร นักเรียนพิการที่ถูกเพื่อนล้อเลียนและมีท้าวคำภามาช่วยเหลือและกล่าวเตือนเพื่อนว่าไม่ควรล้อเลียนผู้อื่น ประกอบกับครูได้อบรมสั่งสอนจนเกิดความเข้าใจและเกิดการขอโทษซึ่งกันและกัน ทั้งนี้คำถามและแบบฝึกหัดท้ายบท เน้นการทำความเข้าใจหลักการและสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็กและเน้นการปฏิบัติตนของเด็กต่อพ่อแม่ [19]

2.1.2 สิทธิได้รับการปกป้อง ซึ่งอยู่ในบทที่ 13 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 มีเนื้อหาเกี่ยวกับกฎหมายว่าด้วยการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของเด็ก ค.ศ.2006 ที่มีจุดประสงค์เพื่อคุ้มครองการติดตาม ตรวจตรา ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของเด็กทุกเผ่า รวมทั้งมาตรการต่อผู้กระทำผิดต่อเด็ก เพื่อให้เด็กมีความสมบูรณ์ทางด้านร่างกาย จิตใจ และมั่นคง มีคุณสมบัติความรู้ เพื่อดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีคุณภาพ และกลายเป็นผู้สืบทอดของชาติ [20] โดยแบบเรียนได้นั้นสิทธิและความรับผิดชอบของเด็ก เช่น สิทธิพื้นฐานการดำรงชีวิตอย่างปลอดภัยและสิทธิการศึกษา เป็นต้น รวมถึงเน้นความรับผิดชอบของรัฐ สังคม และครอบครัว ต่อการเลี้ยงดูและให้การศึกษาแก่เด็ก นอกจากนี้ ยังกำหนดมาตรการต่อผู้ละเมิดสิทธิและผลประโยชน์ของเด็กในทางกฎหมายต่างๆ เช่น การปรับโทษตามกฎหมายแพ่ง และการรับโทษทางอาญา ทั้งนี้ มีการกล่าวถึง “การปกป้องสิทธิและผลประโยชน์เด็กทุกเผ่า” เพื่อต้องการสะท้อนถึงความเท่าเทียมของกฎหมายที่มีต่อเด็กทุกคน ซึ่งสอดคล้องกับเรื่องสั้นประจำบทที่กล่าวถึงเด็กกำพร้าที่ไม่ได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง จึงมีนิสัยลักขโมย และถูกจับไปอยู่ในโรงเลี้ยงเด็กกำพร้าจึงได้รับการเลี้ยงดูและเอาใจใส่ที่ดี ได้รับการศึกษาอย่างเหมาะสม ซึ่งถือว่าเป็นความเท่าเทียมด้านสิทธิทางกฎหมายที่พลเมืองลาวควรได้รับ ในส่วนคำถามและแบบฝึกหัดท้ายบท พบว่าเน้นความหมายของสิทธิได้รับการปกป้อง ความรับผิดชอบของเด็ก รัฐ สังคมและครอบครัว [20]

2.1.3 สิทธิและพันธะของพลเมืองอยู่ในกรอบครัว ปรากฏในบทที่ 12 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 บรรจุนี้อาสิทธิและพันธะของพ่อแม่ที่มีต่อเด็ก เช่น การเลี้ยงดู การให้การศึกษาอบรมและการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของลูก นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงสิทธิและพันธะของลูกที่มีต่อพ่อแม่ ภายใต้คำว่า “กตัญญูตตะเวติ” เช่น การเลี้ยงดูยามแก่เฒ่า ช่วยทำงาน ตั้งใจเรียน และสิทธิสืบทอดของพ่อแม่ เป็นต้น [19] ทั้งนี้ ในส่วนของเรื่องสั้น เป็นเรื่องการปฏิบัติหน้าที่ของเด็ก (ตัวคำแพง) ที่มีต่อพ่อแม่ในการดูแลยามเจ็บป่วย ในขณะเดียวกันก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในการศึกษาเล่าเรียนควบคู่ไปด้วย อย่างไรก็ตาม ในบทนี้มีการเชื่อมโยงกับกฎหมายครอบครัว สปป.ลาว ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย สิทธิความเสมอภาคในการแต่งงาน การเป็นพลเมืองเดียวเดียว และการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของแม่และเด็ก ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างพื้นฐานครอบครัวให้เข้มแข็ง ที่จะส่งผลไปถึงคุณภาพชีวิตของสามภรรยาและลูก ซึ่งถือว่าเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญของชาติ [21]

2.1.4 สิทธิและพันธะของพลเมืองในการแต่งงาน แบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.4 ในบทที่ 12 ได้บรรจุนี้อาเกี่ยวกับการแต่งงานที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบส่วนเป็นพ่อแม่และครอบครัว รวมถึงการเป็นสามภรรยาที่ดีของสังคม โดยกำหนดเนื้อหาหลักการพื้นฐานของการแต่งงาน เช่น การปกป้องรักษาสร้างครอบครัวให้เข้มแข็ง การศึกษาอบรมลูกให้รักครอบครัว รักชาติ และการเข้าร่วมการปกป้องรักษาและเข้าร่วมสร้างประเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังบรรจุนี้อาเงื่อนไขในการแต่งงาน เช่น เกณฑ์อายุของการแต่งงาน ระเบียบการแต่งงานตามกฎหมาย (จดทะเบียนสมรส) และการสิ้นสุดสภาพสามภรรยา เป็นต้น [22] รวมถึงกำหนดสิทธิและพันธะของสามภรรยา เช่น สิทธิเสมอภาพทุกด้าน การตกลงปัญหาในครอบครัวอย่างเสมอภาพ พันธะเลี้ยงดูลูก และสิทธิเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นต้น ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบท เป็นเรื่องของนางพันสีที่ถูกพ่อแม่ให้แต่งงานด้วยความจำใจ เนื่องจากฝ่ายชายมีฐานะร่ำรวย เมื่อแต่งงานไปเกิดปัญหาในครอบครัว ทำให้เกิดความทุกข์ใจ ซึ่งก็เชื่อมโยงมาสู่คำถามและแบบฝึกหัดท้ายบทที่เน้นความหมายของการสร้างครอบครัว หลักการแต่งงาน และทัศนคติด้านความรัก ที่ทั้งหมดนั้นจะต้องเกิดขึ้นด้วยความรู้สึกรักของคนสองคน ประกอบกับความพร้อมและความถูกต้องตามกฎหมายด้วย [22]

อาจกล่าวได้ว่า สิทธิและพันธะเกี่ยวกับเด็ก ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) เน้นปลูกฝังสิทธิและพันธะ เรียงตามช่วงวัยอย่างเหมาะสม โดยเริ่มจากสิทธิเด็กตามกฎหมายสากล และกฎหมายภายในของ สปป.ลาว และความรับผิดชอบของเด็กต่อครอบครัวและสังคม ต่อเนื่องด้วยสิทธิที่ได้รับการปกป้องของเด็กที่เน้นผลประโยชน์ของเด็กเป็นหลัก โดยเฉพาะสิทธิการศึกษาและสิทธิได้รับการเลี้ยงดูจากครอบครัว ซึ่งในประเด็นนี้มีการเน้นว่า “เด็กทุกคนเฝ้า” เพื่อเข้าถึงความเท่าเทียมด้านนโยบายและกฎหมายต่อพลเมืองลาวทุกคน และในประเด็นสิทธิและพันธะของพลเมืองในครอบครัว ที่เป็นการขยายความหมายของสิทธิได้รับการเลี้ยงดู โดยเพิ่มเติมพันธะของเด็กที่ต้องปฏิบัติต่อครอบครัว เช่น ความกตัญญู การตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เป็นต้น ตลอดจน สิทธิและพันธะของพลเมืองในการแต่งงาน ที่บรรจุอยู่ในแบบเรียนฯ ชั้น ม.4 โดยนักเรียนจะอยู่ในช่วงอายุ 15-16 ปี และเป็นปีสุดท้ายของระบบการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งโดยสังคม สปป.ลาว เด็กและเยาวชนสามารถกำหนดเส้นทางชีวิตของตนเองได้ในระดับหนึ่ง เช่น ศึกษาต่อ ออกไปประกอบอาชีพ รวมถึงสร้างครอบครัว เป็นต้น จึงได้มีการบรรจุสิทธิและพันธะของพลเมืองในการแต่งงานในแบบเรียนฯ เพื่อให้เด็กนักเรียนเข้าใจถึงสิทธิและพันธะที่ต้องปฏิบัติในการแต่งงาน อย่างไรก็ตาม รัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ได้วางหลักเกี่ยวกับเด็กและพลเมืองทุกระดับ เช่น มาตรา 6 วางหลักว่า “รัฐปกป้องสิทธิอิสรภาพและสิทธิประชาธิปไตยของประชาชน ที่ไม่มีใครล่วงละเมิดได้ ทุกองค์การและพนักงานของรัฐต้องโฆษณานโยบายและกฎระเบียบให้ประชาชนและพร้อมกันจัดตั้งปฏิบัติเพื่อรับประกันสิทธิและผลประโยชน์อันชอบธรรมของประชาชน ห้ามทุกการกระทำแบบอาญาสิทธิ ช่มชู้ อันจะก่อความเสียหายถึงเกียรติศักดิ์ศรี ร่างกาย ชีวิต จิตใจ และทรัพย์สินสมบัติของประชาชน” [23] และมาตรา 29 วางหลักว่า “รัฐ สังคมและครอบครัว เอาใจใส่ปฏิบัติ นโยบายพัฒนาและส่งเสริมความก้าวหน้าของผู้หญิง ปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของผู้หญิงและเด็ก” [23] เป็นต้น รวมไปถึงกฎหมายภายในอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายว่าด้วยการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ของเด็ก ค.ศ.2006 และกฎหมายครอบครัว สปป.ลาว เป็นต้น

2.2 สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับความสงบในสังคม ในแบบเรียนฯ ประกอบด้วย 4 ประเด็นคือ

2.2.1 การปฏิบัติระเบียบวินัยและความปลอดภัยในการสัญจร ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1 ซึ่งบรรจุในบทที่ 12 โดยมีเนื้อหาการปลูกฝังการปฏิบัติตามกฎจราจร เน้นย้ำถึงสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุที่เกิดจากผู้ปฏิบัติและปัจจัยอื่นๆ เช่น สภาพรถ สิ่งแวดล้อม และป้ายจราจร เป็นต้น และยังเน้นเนื้อหาการป้องกันอุบัติเหตุแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) คนเดิน (2) รถจักรยานและรถจักรยานยนต์ และ (3) รถยนต์ รวมถึงมีการกำหนดการแก้ไขหากเกิดอุบัติเหตุ ซึ่งเชื่อมโยงกับกฎหมายอาญา สปป.ลาว เช่น มาตรา 28 กรณีผู้เกี่ยวข้องก่อกับอุบัติเหตุและผู้เห็นเหตุการณ์ไม่ได้ช่วยเหลือตามความเหมาะสม เป็นต้น ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบทได้มีการนำสถิติการเกิดอุบัติเหตุในนครหลวงเวียงจันทน์ ระยะ 3 ปี (ค.ศ.2006-2008) และให้นักเรียนวิเคราะห์และให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับสถิติดังกล่าว [19]

2.2.2 การปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งปรากฏอยู่ในบทที่ 14 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 บรรจุเนื้อหาที่กล่าวถึงองค์การสหประชาชาติประกาศให้วันที่ 5 มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก และ สปป.ลาว ได้ถือเอาวันที่ 1 มิถุนายน ของทุกปี เป็นวันปลูกต้นไม้แห่งชาติ และตามกฎหมายว่าด้วยสัตว์น้ำ สัตว์ป่าแห่งชาติ (มาตรา 64) ก็ได้กำหนดเอาวันที่ 13 กรกฎาคม ของทุกปีเป็นวันปล่อยปลาและอนุรักษ์สัตว์น้ำ สัตว์ป่าแห่งชาติ [20] ซึ่งเมื่อถึงวันดังกล่าวประชาชนชาวลาว นักเรียน นักศึกษาต่างพร้อมกันปลูกต้นไม้และปล่อยปลาลงสู่ธรรมชาติและกลายเป็นประเพณีหนึ่งของชาวลาวในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ยังกล่าวถึงสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมีความสำคัญกับการดำรงชีวิตในระบบสังคม และส่งเสริมระบบเศรษฐกิจของชาติ ดังนั้น พลเมืองทุกคนจึงมีหน้าที่ความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย ปกป้องรักษา และทำนุบำรุงสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืนตลอดไป ทั้งนี้ก็เชื่อมโยงกับคำถามและแบบฝึกหัดท้ายบทที่เน้นว่าสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติมีผลสะท้อนต่อการดำรงชีวิตของคนเราอย่างไร [20]

2.2.3 การป้องกันปรากฏการณ์ปัญหาทางสังคม ซึ่งเป็นประเด็นในบทที่ 13 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 บรรจุเนื้อหาปัญหาหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เช่น ความทุกข์ยาก การระบาดของโรคต่างๆ การด้อยการศึกษา การฉ้อราษฎร์บังหลวง ยาเสพติด และการละเมิดกฎหมายบ้านเมือง เป็นต้น [21] ซึ่งปัญหาดังกล่าวถือว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงและการพัฒนาประเทศชาติ การป้องกันปัญหาทางสังคม เช่น ห้ามเล่นการพนัน ห้ามผลิตและค้ายาเสพติด ห้ามหลอกลวงผู้หญิงและเด็กค้าประเวณี เป็นต้น [21] ในส่วนของพรรคและรัฐ จะต้องมีการมาตรการและนโยบายเพื่อสกัดกั้นปัญหาเหล่านี้ เช่น การอบรมการเมืองแนวคิดเยาวชน การบูรณาการประชาชนให้เป็นส่วนหนึ่งในการต่อต้านปัญหาสังคม เป็นต้น ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบท เป็นการยกตัวอย่างนักเรียนที่เล่นการพนันและเสพยาเสพติด จนต้องได้รับโทษ ซึ่งไปเชื่อมโยงกับคำถามท้ายบทที่เน้นถามความคิดเห็นว่าดีหรือไม่ดี เช่น “ยาเสพติด โสเภณี เป็นเส้นทางไปสู่โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเชื้อโรคเอดส์” หรือ “ปรากฏการณ์ปัญหาทางสังคมเป็นเส้นทางไปสู่ความไม่สงบทางสังคม” เป็นต้น [21]

นอกจากนี้ แบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 ยังบรรจุเรื่อง การป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และเชื้อโรคเอดส์ ซึ่งอยู่ในบทที่ 14 และถือว่าเป็นหนึ่งในปัญหาทางสังคม โดยมีเนื้อหาความหมายของโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และโรคเอดส์ และเชื้อ HIV รวมถึงวิธีป้องกัน ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบท เป็นกรณีของนางไก่อ มีหน้าที่รับผิดชอบเลี้ยงดูครอบครัวด้วยการทำงานอย่างหนักตั้งแต่เด็ก และได้ถูกเจ้าของร้านข่มขืนจนต้องป่วย โดยเชื่อมโยงไปถึงคำถามท้ายบท เช่น “การถูกข่มขืนมีความเสี่ยงต่อการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์และเชื้อ HIV หรือไม่ เพราะเหตุใด” และ “นักเรียนมีวิธีป้องกันตนเองอย่างไร เพื่อไม่ให้ติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์และเชื้อ HIV” เป็นต้น [21] นอกจากนี้ ยังบรรจุเนื้อหาเรื่อง การป้องกันไม่ให้เกิดอุบัติเหตุ (บทที่ 15) ซึ่งเน้นเนื้อหาการป้องกันอุบัติเหตุจากอุบัติเหตุระเบิด สารเคมี ไฟไหม้ ตามที่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนด โดยเป็นประเด็นเพิ่มเติมจากการป้องกันอุบัติเหตุทางจราจรในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1

จากการศึกษาประเด็นสิทธิและพันธะพลเมืองเกี่ยวกับความสงบในสังคม พบว่า เน้นเนื้อหาการปลูกฝังพันธะของพลเมือง ที่เหมาะสมตามช่วงวัยของนักเรียนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็น การปฏิบัติระเบียบวินัยและความปลอดภัยในการสัญจร ที่เริ่มปลูกฝังวินัยการจราจรโดยการเรียนรู้ถึงป้ายสัญลักษณ์จราจร ที่ถือว่าเป็นวินัยเริ่มต้นที่เด็กและเยาวชนพึงปฏิบัติในสังคม และพันธะในการปกป้องรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ที่ถือว่าพื้นฐานของการดำรงชีวิตของพลเมือง โดยนอกจากจะปกป้องรักษาแล้วยังต้องมีการสืบต่อให้ยั่งยืนต่อไปด้วย ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กและเยาวชนสามารถปฏิบัติได้ทุกช่วงวัย รวมถึงประเด็นการป้องกันปรากฏการณ์ปัญหาทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องยาเสพติด การละเมิดกฎหมายบ้านเมือง ซึ่งเป็นประเด็นที่ล้วนแต่ยังคงสร้างผลเสียต่อสังคมในปัจจุบัน ดังนั้น การปลูกฝังให้เห็นถึงปัญหาทางสังคม รวมถึงการป้องกัน จึงเริ่มสร้างจิตสำนึกเริ่มต้นตั้งแต่วัยเรียน นอกจากนี้ ยังเน้นย้ำถึงประเด็นการป้องกันโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์และการป้องกันอุบัติเหตุจากอุบัติเหตุระเบิด สารเคมีและไฟไหม้ ในแบบเรียนฯ ชั้น ม.3 ด้วย เนื่องจากว่าอยู่ในวัยที่โตขึ้นพอที่จะเข้าใจถึงปัญหาและสามารถดูแลตนเองได้ระดับหนึ่ง จึงเน้นย้ำถึงวิธีการป้องกัน เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาดังกล่าว ทั้งนี้ รัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ได้วางหลักเกี่ยวกับพันธะพลเมืองไว้ในมาตรา มาตรา 47

“พลเมืองลาว มีพันธะเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ปฏิบัติระเบียบการออกแรงงาน ระเบียบการดำรงชีวิตของสังคมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง” และในมาตรา 49 “พลเมือง มีพันธะปกป้องรักษาประเทศชาติ และป้องกันความสงบ ปฏิบัติพันธะการทหารตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย” อย่างไรก็ตาม พันธะที่กำหนดในแบบเรียนและหลักการในรัฐธรรมนูญนั้น ก็เพื่อควบคุมและรักษาความสงบในสังคมเป็นหลัก

2.3 สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ พบว่ารัฐลาวมุ่งปลูกฝังเยาวชนใน 4 ประเด็นคือ

2.3.1 สิทธิและพันธะในการเรียน ปรากฏในบทที่ 14 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1 บรรจุนโยบายที่กำหนดให้พลเมืองลาวทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาร่ำเรียนเพื่อยกระดับฝึกทักษะต่างๆ มีความก้าวหน้าและมีโอกาสได้พัฒนาตนเอง ตามหลักการในรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 38 “พลเมืองลาวทุกคนมีสิทธิได้รับการศึกษาร่ำเรียน ยกสูงความก้าวหน้า” [19] นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงกับกฎหมายว่าด้วยการศึกษา สปป.ลาว ที่กำหนดสิทธิและพันธะของพลเมืองต่อการศึกษา รวมถึงเนื้อหาหลักสูตรของระบบการศึกษาของลาวในปัจจุบัน ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบท เป็นเรื่องของเด็กหญิงเผ่าม้งที่มีฐานะยากจนและถูกความเชื่อที่ผู้หญิงไม่ต้องเรียนเพียงแต่ทำงานที่บ้านเหมือนในอดีต แต่ในปัจจุบัน พรรคประชาชนปฏิวัติลาวและรัฐได้ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียม ทำให้เด็กหญิงเผ่าม้งได้รับการศึกษาจนเรียนจบครูและได้กลับมาสอนที่บ้านเกิด [19]

2.3.2 การป้องกันรักษามรดกและวัฒนธรรม ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 ซึ่งบรรจุในบทที่ 15 กล่าวถึง มรดก หมายถึง สิ่งที่สืบทอดมาแต่อดีต เพื่อให้เราได้ฟังพาวาศัยเพื่อดำรงชีวิตและเป็นบ่อเกิดของความคิด ความสุข และความพอใจที่จะถ่ายทอดให้รุ่นต่อไป [20] ทั้งนี้ มรดกสามารถแบ่งออกเป็นมรดกมวลมนุษยชาติ หมายถึง วัฒนธรรมและธรรมชาติที่อยู่ในท้องถิ่นของเรา มรดกที่เป็นวัตถุ เช่น วัตถุโบราณ โบราณสถานและอาหาร เป็นต้น และมรดกที่ไม่เป็นวัตถุ เช่น ภาษา ตัวอักษร นิทานและคำร่ายยาพื้นบ้าน [18] เป็นต้น โดยเชื่อมโยงกับกฎหมายว่าด้วยมรดกแห่งชาติ ค.ศ.2005 ที่เน้นการปกป้องรักษา อนุรักษ์ บูรณะ และปฏิสังขรณ์ มรดกแห่งชาติด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ทั้งนี้ ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบท มีการยกบทความเรื่องการแต่งกายตามอัตลักษณ์ของชนเผ่าของหนุ่มสาวสมัยใหม่ในโอกาสสำคัญและในชีวิตประจำวันในปัจจุบัน โดยเฉพาะการนุ่งผ้าซิ่นของผู้หญิงที่นำมาปรับเปลี่ยนให้ร่วมสมัยมากขึ้น [20]

2.3.3 สิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติของตนและเคารพทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น ซึ่งบรรจุอยู่ในบทที่ 16 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับ สิทธิ (กรรมสิทธิ) อันครบถ้วนและเด็ดขาดของรัฐ ส่วนรวม เอกเทศ เอกชน และส่วนตัวในการครอบครอง นำใช้ได้รับมากมาย และชี้ขาดเกี่ยวกับทรัพย์สินสมบัติของตน รวมถึงพลเมืองทุกคนต้องเคารพสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติของคนอื่นและรัฐต้องรับประกันและปกป้องสิทธิเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติของพลเมือง เช่น สิทธิร้องฟ้องเอาทรัพย์สินสมบัติ และสิทธิร้องฟ้องค่าเสียหาย เป็นต้น [21] ในส่วนของเรื่องสั้นประจำบทนั้น ยกตัวอย่างถึงการขูดเจาะวัตถุโบราณที่มีค่าสูงในพื้นที่ของตนเอง และความเห็นของเจ้าของพื้นที่และเพื่อนบ้านเรื่องความเหมาะสมในการเก็บไว้ส่วนตัวหรือนำไปไว้ในหอพิพิธภัณฑสถานหรือหอวัฒนธรรมของแขวง ส่วนคำถามและแบบฝึกหัดท้ายบทนั้น เน้นความหมายของสิทธิและการปฏิบัติสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมาย [21]

2.3.4 สิทธิปกป้องรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติ ซึ่งปรากฏอยู่ในบทที่ 17 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 บรรจุหลักการ ทรัพย์สินสมบัติของชาติเป็นของประชาชน ไม่ว่าจะเป็นธรรมชาติ สาธารณูปโภค

พื้นฐาน และสถานที่ท่องเที่ยว รัฐมีสิทธิและบทบาทความรับผิดชอบคุ้มครองทรัพย์สินสมบัติของชาติ เพื่อนำผลประโยชน์ที่ได้มา เพื่อรับใช้ให้แก่ทุกคนและสังคม ดังนั้น พลเมืองลาวทุกคนมีพันธะจะต้องร่วมมือกันในการปกป้องรักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติทุกชนิด [21] ในส่วนของเรื่องสั้น เป็นเรื่องของท้าวสุวันและนางวันสี ที่เห็นคนนำขยะไปทิ้งในแม่น้ำแต่ปล่อยผ่านไป และไปเล่าให้เพื่อนที่โรงเรียนฟัง เพื่อนจึงเตือนว่า ทั้งสองควรไปดักเตือนคนทิ้งขยะ เพราะจากการกระทำจะสร้างผลเสียต่อคนที่ใช้น้ำในแม่น้ำ ท้าวสุวันและนางวันสีจึงตอบได้ว่า เป็นหน้าที่ของภาครัฐที่จะมีสิทธิตรวจตราและดักเตือนได้ ซึ่งสอดคล้องกับคำถามและแบบฝึกหัดท้ายบท เช่น “เหตุการณ์ในเรื่องสั้น นักเรียนคิดว่าความเห็นของใครถูกต้อง เพราะเหตุใด” และ “ถ้านักเรียนอยู่ในเหตุการณ์แบบท้าวสุวันและนางวันสีจะแก้ไขอย่างไร” เป็นต้น [21]

จากการศึกษาในประเด็นสิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ พบว่าจะเป็สิทธิและพันธะที่มีผลต่อสังคมส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นสิทธิและพันธะร่ำเรียน ซึ่งเป็นนโยบายหลักของ สปป.ลาว ที่มีการส่งเสริมและพัฒนาอย่างเท่าเทียม โดยจะเห็นได้การกล่าวถึงเด็กผู้หญิงชนเผ่าที่ได้รับโอกาสทางการศึกษาและกลับมาเป็นครูยังภูมิลำเนาได้ ซึ่งสอดคล้องกับที่พรรคและรัฐบาลที่เน้นส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งถือเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศ รวมถึงในด้านวัฒนธรรม ที่นำวัฒนธรรมมาปลูกฝังในรูปแบบต่างๆ เช่น การบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมในแบบเรียน การส่งเสริมวัฒนธรรมการท่องเที่ยวและสินค้า เป็นต้น เพื่อรักษาเอกลักษณ์ความเป็นลาวที่ถูกต้องตามครรลองครองธรรมของสังคม นอกจากนี้ ในประเด็นการปกป้องรักษามรดกและวัฒนธรรม สิทธิการเป็นเจ้าของทรัพย์สินสมบัติของตนและเคารพทรัพย์สินสมบัติของคนอื่น รวมถึงสิทธิปกป้องรักษารักษาทรัพย์สินสมบัติของชาติ ล้วนเป็นสิทธิและพันธะของพลเมืองลาว ที่บรรจุหลักการในรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ในมาตรา 47 “พลเมืองทุกคนมีพันธะเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ปฏิบัติระเบียบการออกแรงงาน ระเบียบการดำรงชีวิตของสังคม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง” และในมาตรา 49 “พลเมืองทุกคน มีพันธะปกป้องรักษาประเทศชาติ และป้องกันความสงบ ปฏิบัติพันธะการทหารตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย” ซึ่งถือว่าเป็นสิทธิและพันธะของพลเมืองที่สอดคล้องกับการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมและประเทศชาติ [23]

2.4 สิทธิพื้นฐานของพลเมือง พบว่ามีการปลูกฝังใน 6 ประเด็นคือ

2.4.1 สิทธิได้รับการปกป้องทางกฎหมาย ซึ่งบรรจุเนื้อหาอยู่ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1 ประกอบด้วย 3 สิทธิ คือ 1) สิทธิได้รับการปกป้องทางกฎหมาย (บทที่ 15) เป็นสิทธิที่ได้รับการปกป้องทางกฎหมายเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย สุขภาพ ชื่อเสียงและเกียรติศักดิ์ศรี ซึ่งเน้นว่าเป็นสิทธิพื้นฐานของพลเมืองลาวทุกคน และเป็นสิทธิที่มีคุณค่าที่สุดสำหรับพลเมืองทุกคน [19] ทั้งนี้ ทุกคนจะต้องได้รับการปกป้องที่เชื่อมโยงกับกฎหมายอาญา สปป.ลาว ค.ศ.1997 ในเรื่องการทำร้ายร่างกายและการได้รับโทษ ซึ่งการกำหนดกฎหมายอาญาขึ้นมาบังคับใช้นั้น แสดงให้เห็นว่าพรรคและรัฐ เอาใจใส่และทำให้ชีวิตการเป็นอยู่ของประชาชนดีขึ้น [19] ในส่วนของเรื่องสั้นนั้นเป็นเรื่องของนางคำก้อนที่ถูกแม่เลี้ยงทำร้ายร่างกายจนมีชาวบ้านมาช่วยเหลือและดักเตือนแม่เลี้ยงว่าเป็นการละเมิดสิทธิทางด้านร่างกาย ซึ่งเชื่อมโยงกับคำถามท้ายบทที่ว่า “ถ้าลูกทำผิดพ่อแม่ควรดักเตือนและสั่งสอนลูกอย่างไร” และ “นักเรียนคิดว่าตนเองได้รับสิทธิในการปกป้องจากครอบครัวและสังคมอย่างไร” [19] 2) สิทธิไม่ล่วงล้ำที่อยู่อาศัย (บทที่ 16) ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานหนึ่งของพลเมืองเช่นกัน โดยทั้งสองประเด็นนี้กำหนดหลักการตามรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ในมาตรา 42 “พลเมืองลาวมีสิทธิโดยไม่มีใครล่วงละเมิดได้ทางร่างกาย เกียรติศักดิ์ศรี และเคหสถาน พลเมืองลาวจะไม่ถูกจับตัวหรือตรวจค้น

เคหสถาน ถ้าหากไม่มีคำสั่งของอัยการหรือศาลประชาชน เว้นเสียแต่ในกรณีที่ได้กำหนดไว้ในกฎหมาย” และ 3) สิทธิได้รับการปกป้องความลับ (บทที่ 17) เป็นสิทธิที่ได้รับการปกป้องความลับทางด้านจดหมาย โทรศัพท์ เอกสารและโทรเลข ซึ่งเป็นสิทธิพื้นฐานของพลเมืองทุกคน [19] อ้างอิงโดยหลักการตามรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 47 “พลเมืองลาว มีพันธะเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ปฏิบัติระเบียบการออกแรงงาน ระเบียบการดำรงชีวิตของสังคมและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง” และเชื่อมโยงกฎหมายอาญา สปป.ลาว ค.ศ.1997 มาตรา 95 ที่วางหลักเกี่ยวกับการล่วงละเมิดความลับส่วนบุคคล [19]

2.4.2 สิทธิและพันธะพื้นฐานของพลเมืองลาว ซึ่งบรรจุอยู่ในบทที่ 18 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.1 ถือว่าเป็นเนื้อหาหลักสำคัญเกี่ยวกับสิทธิและพันธะของพลเมืองลาว โดยมีเนื้อหาตามหลักการรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ในหมวด 4 สิทธิและพันธะพื้นฐานของพลเมือง และเน้นไปที่มาตรา 34 ที่กำหนดถึงความเป็นพลเมืองลาวคือผู้ที่มีสัญชาติลาว ตามที่กำหนดไว้ในกฎหมาย และมาตรา 35 ที่กำหนดหลักความเท่าเทียมของพลเมือง [19] นอกจากนี้ ยังมีการอธิบายในประเด็นสิทธิของพลเมืองที่แบ่งเป็น สิทธิด้านการเมือง, สิทธิด้านเศรษฐกิจ และสิทธิด้านวัฒนธรรม-สังคม ในส่วนของพันธะ เน้นหลักการตามรัฐธรรมนูญ มาตรา 47-49 ที่กำหนดพันธะพื้นฐานของพลเมือง คือ พันธะในการเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมาย, พันธะในการเสียภาษีอากร และพันธะในการปกป้องรักษาความสงบและพัฒนาประเทศชาติ

2.4.3 สิทธิในการเชื่อถือและไม่เชื่อถือศาสนา ปรากฏอยู่ในบทที่ 16 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 บรรจุหลักการสิทธิและเสรีภาพของการนับถือศาสนา ตามหลักรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 43 วางหลักว่า “พลเมืองลาวทุกคนมีสิทธิเสรีภาพในการเชื่อถือหรือไม่เชื่อถือศาสนา” รวมถึงการดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของบุคคลกรในศาสนาต่างๆ ที่ไม่ขัดกับกฎหมายที่กำหนดไว้ และบรรจุเนื้อหาบทบาทของพรรคและรัฐ ที่ปกป้อง ส่งเสริม สิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนา ตามหลักการของรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 9 ที่วางหลักว่า “รัฐเคารพและปกป้องการเคลื่อนไหวที่ถูกกฎหมายของพุทธศาสนิกชน และศาสนิกชนอื่น รวมถึงสนับสนุนบุคคลกรในศาสนาต่างๆ ในการเคลื่อนไหวที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติ และห้ามการกระทำที่เป็นการแบ่งแยกศาสนาและแบ่งแยกประชาชน” ในส่วนของสถานการณ์ประจำบท ยกเหตุการณ์บุญนมัสการพระธาตุหลวงเวียงจันทน์ ซึ่งถือว่าเป็นบุญใหญ่เป็นบุญทางการของบ้านเมือง บุญนี้ไม่ใช่ฮีต 12 แต่เป็นบุญทางประเพณีตามความเชื่อของชาวพุทธศาสนา [20] ซึ่งเชื่อมโยงกับคำถามท้ายบท ที่ให้อธิบาย “เพราะเหตุใดถึงเรียกว่าบุญธาตุหลวงคือบุญประเพณีของศาสนาพุทธ” และ “พิธีกรรมต่างๆ ในบุญธาตุหลวงมีอะไรบ้าง” ซึ่งเป็นการแสดงถึงการให้ความสำคัญกับบทบาทของศาสนาพุทธและความศรัทธาในพุทธศาสนาของพลเมืองลาวในปัจจุบัน

2.4.4 สิทธิร้องฟ้องและกล่าวโทษของพลเมือง ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 โดยบรรจุอยู่ในบทที่ 18 ที่กล่าวถึงสิทธิพื้นฐานของพลเมืองลาว ตามรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 41 ที่กำหนดให้พลเมืองลาวมีสิทธิร้องทุกข์ ร้องฟ้อง และเสนอความเห็นต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง ที่เกี่ยวกับสิทธิและผลประโยชน์รวม หรือผลประโยชน์เฉพาะของตน โดยมีจุดประสงค์ เพื่อให้สิทธิและผลประโยชน์ของพลเมืองมีความยุติธรรม ไม่ถูกล่วงละเมิด และไม่สร้างความเสียหาย ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ในส่วนของเรื่องสั้น จะเป็นลักษณะการตั้งปัญหาพร้อมกับเป็นคำถามให้แสดงความเห็น โดยถ้ามีเหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้น นักเรียนจะทำอะไร เช่น “นักเรียนเห็นท้าว ยอ ขโมยเงินในห้องเรียน” และ “นางพรมณี ถูกหัวหน้างานไล่ออกจากบริษัทโดยไม่ทราบสาเหตุ” เป็นต้น [21]

2.4.5 สิทธิในการพูด ปรากฏในบทที่ 19 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 บรรจุนี้อาหาที่กล่าวถึงสิทธิในการพูด ที่ควบคู่มากับสิทธิในการเขียน การชุมนุม การจัดตั้งสมาคมและการเดินขบวน ที่ไม่ขัดกับกฎหมายกำหนด ตามหลักการในรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 44 ที่วางหลักว่า “พลเมืองลาวมีสิทธิเสรีภาพในการพูด การเขียน เข้าชุมนุม จัดตั้งสมาคม และเดินขบวนที่ไม่ขัดกับระเบียบกฎหมาย” ทั้งนี้ ยังเชื่อมโยงกับกฎหมายอาญาว่าด้วยการกระทำความผิดต่อชีวิต สุขภาพ และเกียรติศักดิ์ศรีของบุคคลอื่นที่ได้รับสิทธิที่สำคัญว่า “สิทธิเป็นเจ้าของประชาชนลาวบรรดาเผ่าที่มีประชาธิปไตยอย่างเต็มส่วน รับประกันให้พลเมืองลาวทุกคนได้มีเงื่อนไขให้เป็นเจ้าการประกอบส่วนเข้าในการเคลื่อนไหวการทำงานของรัฐและสังคม” ซึ่งในหลักการสิทธิข้างต้น สิทธิในการพูดเป็นสิทธิการเป็นเจ้าของประชาชนที่ชัดเจนที่สุด [19] ในส่วนของการตั้งปัญหาในบทนี้ เป็นการตั้งโจทย์ให้พิจารณาว่า ข้อใดเป็นการแสดงออกถึงสิทธิในการพูด เช่น “ยื่นใบคำร้องขึ้นศาลเพื่อร้องขอสืบทอสมัคร” หรือ “ประกอบความเห็นเข้าในร่างกฎหมายและร่างรัฐธรรมนูญ” เป็นต้น [21]

2.4.6 ความรับผิดชอบของพลเมืองต่อกฎหมาย ซึ่งเป็นประเด็นในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.4 ในบทที่ 15 บรรจุนี้อาหาความรับผิดชอบของพลเมืองต่อกฎหมายที่ถือว่าเป็นพันธะของพลเมืองตามหลักการในรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 47 ที่วางหลักว่า “พลเมืองลาวมีพันธะเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ปฏิบัติระเบียบออกแรงงาน ระเบียบการดำรงชีวิตของสังคม และความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง” โดยเน้นความรับผิดชอบของพลเมืองที่เชื่อมโยงกับกฎหมายอาญา ในกรณีละเมิดกฎหมาย เพราะ ถือว่าการกระทำความผิด คือความเสียหายที่เป็นอันตรายต่อระบอบการเมือง ระบอบเศรษฐกิจของชาติ กรรมสิทธิ์ของรัฐ ส่วนรวม บุคคล สิทธิและผลประโยชน์อันชอบธรรมของพลเมือง ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของสังคม และความสงบสุขของบ้านเมืองซึ่งได้กำหนดไว้ในกฎหมายอาญา [22] ในส่วนของแบบฝึกหัดค่อนข้างมีความละเอียด โดยกำหนดการกระทำเป็นข้อ ให้นักเรียนเลือกว่า เป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายใด ซึ่งประกอบด้วย กฎหมายทางบริหาร กฎหมายอาญา กฎหมายแพ่ง และกฎระเบียบ [22]

จากการศึกษาในกลุ่มประเด็นสิทธิพื้นฐานของพลเมือง สามารถแบ่งเป็น 3 สิทธิ ประกอบด้วย 1) สิทธิพื้นฐานของพลเมือง ตามรัฐธรรมนูญ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ที่บรรจุเนื้อหาในหมวด 4 สิทธิและพันธะพื้นฐานของพลเมือง ซึ่งแบ่งออกเป็นด้านทางการเมือง ด้านเศรษฐกิจ และด้านวัฒนธรรม-สังคม 2) สิทธิได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย ที่รวมสิทธิได้รับการปกป้องทางกฎหมาย ซึ่งถือเป็นหลักการใหญ่ ที่ครอบคลุมการปกป้องทางด้านกฎหมายเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย สุขภาพ ชื่อเสียงและเกียรติศักดิ์ศรี รวมไปถึงสิทธิไม่ล่วงล้ำที่อยู่อาศัย และสิทธิในการปกป้องความลับ และ 3) สิทธิขั้นพื้นฐานของพลเมืองที่ได้รับการขยายความเพิ่มเติม ประกอบด้วย สิทธิในการเชื่อถือและไม่เชื่อถือศาสนา รวมไปถึงสิทธิในการร้องฟ้องและกล่าวโทษของพลเมือง และสิทธิในการพูด ทั้งนี้ สิทธิทั้ง 3 ประเด็นล้วนเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องซึ่งมีผลต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวม ดังนั้น ต้องมีการปฏิบัติสิทธิและพันธะตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด จึงมีการบรรจุเรื่อง ความรับผิดชอบของพลเมืองต่อกฎหมาย เพื่ออธิบายความสำคัญของการปฏิบัติตามกฎหมายของพลเมืองด้วย

2.5 สิทธิและพันธะของพลเมืองในการคุ้มครองรัฐ ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) สามารถแบ่งออกเป็น 7 ประเด็น ดังนี้

2.5.1 รัฐแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บรรจุอยู่ในบทที่ 17 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 โดยเนื้อหาสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นรัฐ และเน้นว่า อำนาจอธิปไตยคืออำนาจของ

ประชาชน โดยประชาชน เพื่อประชาชน รวมถึงหลักการของรัฐที่ประกอบด้วยแนวทาง นโยบาย กฎหมาย และบรรดาหลักการ การจัดตั้ง และการเคลื่อนไหวของรัฐที่อยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ของชาติ [20] นอกจากนี้ มีการบรรจุระบบกงจักร (องค์การแห่งรัฐ) ที่ประกอบไปด้วย องค์การนิติบัญญัติ องค์การบริหาร และองค์การตุลาการ พร้อมกับบทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์การ ตามรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 ในส่วนของเหตุการณ์ประจำบท มีการยกเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในการสร้างประเทศลาว ตั้งแต่สมัย เจ้าฟ้าจ๋ม พระเจ้าไชยเชษฐาธิราชเจ้า พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช มาจนถึงการสรรเสริญวีรกรรมของเจ้า อนุวงศ์ที่มีต่อการสร้างประเทศลาว มาจนถึงในยุคปัจจุบันที่พรรคประชาชนปฏิวัติลาวได้เป็นผู้นำ ซึ่งนำพา ความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ประเทศลาวจนถึงปัจจุบัน และคำถามท้ายบท เน้นความหมายของรัฐ และบทบาท หน้าที่ขององค์การของรัฐ รวมถึงการปฏิบัติตนของนักเรียนอย่างไร ที่แสดงการเคารพนับถือกฎหมายของรัฐ และองค์การจัดตั้งของรัฐ [20]

2.5.2 การปกครองท้องถิ่น อยู่ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.2 ซึ่งปรากฏในบทที่ 18 โดย บรรจุเนื้อหาของการปกครองท้องถิ่นของ สปป.ลาว ตามรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 หมวดที่ 8 การ ปกครองท้องถิ่น แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นแขวงและนคร ชั้นเมืองและเทศบาล และชั้นบ้าน รวมถึงสิทธิและ หน้าที่รวมขององค์การปกครองท้องถิ่น โดยเน้นไปที่อำนาจปกครองบ้านของนายบ้าน ที่ดูแลรับผิดชอบงาน ในระดับท้องถิ่นที่เล็กที่สุด รวมถึงมีการบรรจุเรื่อง “บ้านวัฒนธรรม” ที่หมายถึง บ้านสะอาด สวยงาม มีความ เป็นระเบียบเรียบร้อย ซึ่งเป็นรางวัลจากทางการรัฐ ที่มีการพิจารณาทั้งเรื่องการปกครองบ้านและการอยู่ดีกิน ดีของประชาชนในบ้าน รวมถึงสภาพแวดล้อมโดยรวม [20]

2.5.3 รัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว บรรจุอยู่ในบทที่ 20 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 โดยใช้รัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 อธิบายความเป็นกฎหมายพื้นฐานของรัฐ ที่แสดงเจตจำนงของ ขนชั้นปกครอง กำหนดระบอบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม สิทธิ พันธะพื้นฐานของพลเมือง เป็นต้น [21] นอกจากนี้ ยังเน้นถึงความจำเป็นที่ต้องมีรัฐธรรมนูญเพื่อเป็นกฎหมายพื้นฐานการสร้างประเทศ รวมถึงมีการ บรรจุเนื้อหาของหมวดต่างๆ ในรัฐธรรมนูญ และที่สำคัญมีการบรรจุเนื้อหาของสิทธิและพันธะพื้นฐานของ พลเมือง และระบอบองค์การรัฐ (ระบบกงจักร) ตามรัฐธรรมนูญด้วย [21]

2.5.4 กฎหมายของ สปป.ลาว ในบทที่ 21 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.3 โดยเน้นการ ให้ความหมายของกฎหมาย การเป็นตัวขับเคลื่อนสำคัญในการรักษาความสงบและความเป็นระเบียบเรียบร้อย ของสังคม รวมถึงกฎหมายยังเป็นเครื่องมือของรัฐ และเจตจำนงของชนชั้นปกครอง [21] นอกจากนี้ ยังมีการ บรรจุเนื้อหาของกฎหมายต่างๆ ของ สปป.ลาว เช่น กฎหมายว่าด้วยรัฐบาล กฎหมายแพ่ง กฎหมายอาญา กฎหมายการศึกษา เป็นต้น

2.5.5 สิทธิในการคุ้มครองรัฐและสังคม ในแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.4 ที่ปรากฏอยู่ใน บทที่ 16 โดยการคุ้มครองรัฐและคุ้มครองสังคมนั้น คือการคุ้มครองเกี่ยวกับการบริหารรัฐและสังคม และทุก การเคลื่อนไหวของรัฐและสังคม คือการคุ้มครองด้วยข้อกำหนดกฎหมาย ดังนั้น การคุ้มครองรัฐและสังคม จึง เป็นหน้าที่ของทุกคนในการประกอบส่วนทำให้สังคมเข้มแข็ง [22] ซึ่งในบทนี้ เป็นการปลูกฝังสร้างสำนึกการ มีส่วนร่วมในการคุ้มครองรัฐและสังคม โดยเน้นการปฏิบัติตามสิทธิและพันธะในรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ซึ่ง เป็นความรับผิดชอบของพลเมืองในการประกอบส่วนคุ้มครองรัฐและคุ้มครองสังคม

2.5.6 พันธะปกป้องรักษาประเทศชาติ ปรากฏอยู่ในบทที่ 17 ของแบบเรียนศึกษาพลเมือง ชั้น ม.4 บรรจุเนื้อหาความสำคัญของพันธะพื้นฐานที่กำหนดในรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 49 โดยเน้นความสำคัญของบทบาทงานป้องกันชาติและป้องกันความสงบของชาติที่เป็นพันธะของพลเมือง [22] นอกจากนี้ ยังเชื่อมโยงไปถึงคำถามท้ายบทว่า ในวัยของนักเรียนนั้นมีหน้าที่ในการประกอบส่วนร่วมปกป้องรักษาประเทศชาติอย่างไร เช่น การตั้งใจเรียน รักษาสุขภาพพร้อมรับใช้ชาติ รักษาระเบียบวินัยในครอบครัว ชุมชน สังคม และประกอบส่วนต่อด้านปัญหาทางสังคมต่างๆ เป็นต้น

2.5.7 คุณค่าของการดำรงชีวิต ซึ่งเป็นประเด็นที่บรรจุในบทที่ 18 ของแบบเรียนศึกษาพลเมืองชั้น ม.4 โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการปลูกฝังว่า คนทุกคนล้วนอยากเป็นคนดี มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ ทั้งทางร่างกาย สติปัญญา ความรู้ความสามารถ อยู่ในสังคมได้อย่างสมบูรณ์ ดังนั้น คนเราจะต้องทำการฝึกฝนตนเองให้มีคุณสมบัติและปฏิบัติตามกฎหมายของบ้านเมืองให้ถูกต้อง จึงจะทำให้สังคมและประเทศชาติมีความสงบสุข [22] ซึ่งก็สอดคล้องหลักพันธะพื้นฐานในรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ค.ศ.2003 มาตรา 47 ที่กำหนดว่า พลเมืองลาวมีพันธะเคารพรัฐธรรมนูญและกฎหมาย, ปฏิบัติระเบียบการออกแรงงาน, ระเบียบการดำรงชีวิตของสังคม และความจำเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง

จากการศึกษาประเด็นสิทธิและพันธะของพลเมืองในการคุ้มครองรัฐ พบว่า เริ่มต้นจากการปลูกฝังความเป็นรัฐเน้นประวัติศาสตร์การสร้างชาติ และเน้นย้ำถึงอำนาจทั้งหมดเป็นของประชาชน นอกจากนี้ ยังอธิบายถึงองค์การแห่งรัฐที่เป็นองค์การหลักในการปกครองประเทศ และการปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ นักเรียนได้ทราบถึงโครงสร้างของรัฐ และความสำคัญขององค์การรัฐในการปกครองประเทศ ทั้งนี้ เมื่อทราบถึงโครงสร้างรัฐแล้ว จึงได้ปลูกฝังรัฐธรรมนูญและระบบกฎหมาย ที่ถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่ใช้ปกครองประเทศ รวมถึงปลูกฝังการสำนึกต่อพลเมืองลาวในการเคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญและกฎหมายอย่างถูกต้อง ที่จะส่งผลต่อการปฏิบัติตนในสังคม นอกจากนั้น ยังให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของพลเมืองตามสิทธิ คุ้มครองรัฐและสังคม ด้วยการมีความรับผิดชอบ และปฏิบัติสิทธิและพันธะของพลเมืองตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธะการปกป้องรักษาประเทศชาติ และคุณค่าของการดำรงชีวิต โดยยกตัวอย่างบทบาทของนักเรียน เช่น การตั้งใจเรียน การมีสุขภาพที่ดี การรักษาระเบียบวินัยในครอบครัวและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นคุณค่าของการดำรงชีวิต ที่มีการปลูกฝังว่า การมีสุขภาพกายและใจที่แข็งแรง มีความสามารถในการดำรงชีวิต เป็นคุณค่าที่พลเมืองทุกคนพึงมี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

แบบเรียนศึกษาพลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) มีการปลูกฝังรัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ในประเด็นสิทธิและพันธะ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ 1. สิทธิเด็กและ สิทธิ-พันธะของพลเมืองในครอบครัว 2. สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับความสงบในสังคม 3. สิทธิและพันธะของพลเมืองเกี่ยวกับวัฒนธรรมและเศรษฐกิจ 4. สิทธิและพันธะพื้นฐานของพลเมือง และ 5. สิทธิและพันธะของพลเมืองในการคุ้มครองรัฐ โดยประเด็นทั้ง 5 กลุ่มนี้ ล้วนปลูกฝังให้นักเรียนปฏิบัติสิทธิและพันธะของตนเองภายใต้กฎหมายกำหนด เพื่อตนเอง เพื่อครอบครัว และเพื่อประเทศชาติ และเป็นที่น่าสังเกตว่า ประเด็นที่บรรจุในแบบเรียน มีการคำนึงถึงความเหมาะสมของช่วงอายุ โดยดูได้จากการบรรจุประเด็นสิทธิเด็กตามสนธิสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ในแบบเรียนชั้น ม.1 ซึ่งถือเป็นระดับขั้นแรกในการศึกษาวิชาศึกษาพลเมือง เพื่อเป็นการวางพื้นฐานของสิทธิ

ที่เด็กพึงมี และให้ตระหนักถึงความรับผิดชอบของภาคส่วนต่างๆ ที่มีต่อเด็ก หรือการบรรจุประเด็นสิทธิและพันธะของพลเมืองในการแต่งงาน ในแบบเรียนชั้น ม.4 โดยนักเรียนจะมีช่วงอายุระหว่าง 15-16 ปี ที่สามารถแต่งงานแบบมีเงื่อนไข (ผู้ปกครองอนุญาต) และเมื่อนักเรียนจบการศึกษาชั้นมัธยมต้น ที่ถือว่าเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานและภาคบังคับตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาของ สปป.ลาว ประกอบกับสถานะครอบครัวและสังคม ทำให้นักเรียนบางกลุ่มต้องแต่งงาน หรือไม่ก็เข้าสู่ระบบแรงงานเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ซึ่งก็เชื่อมโยงกับประเด็นสิทธิและพันธะในการประกอบธุรกิจและการเสียภาษีที่บรรจุอยู่ในแบบเรียนชั้น ม.4 เช่นกัน นอกจากนี้ เรื่องสั้นประจำบท ยังเป็นส่วนหนึ่งของแบบเรียนที่สำคัญ เนื่องจากเป็นการอธิบายความหมายของประเด็นสิทธิและพันธะ ผ่านเรื่องเล่า ผ่านตัวละคร ที่ถูกกำกับบทด้วยการคิด การกระทำที่สอดคล้องกับความหมายของสิทธิและพันธะ และยังสามารถทำให้นักเรียนจดจำความหมายได้อย่างดีและถูกต้องกว่าการท่องจำเนื้อหาโดยตรง รวมถึงการสอดแทรกประเด็นที่รัฐต้องการสร้างความเข้าใจถึงความพยายามของรัฐในการพัฒนา นโยบายต่างๆ เช่น การกล่าวถึงเด็กทุกคนเฝ้าในประเด็นสิทธิการศึกษา การกล่าวถึงเด็กพิการที่ได้รับโอกาสในการศึกษาร่วมกับเด็กปกติ และกรณีของเด็กหญิงชนเผ่าที่ได้รับโอกาสด้านการศึกษาอย่างเท่าเทียม เป็นต้น ซึ่งถือว่าสะท้อนถึงความเท่าเทียมในการเข้าถึงนโยบายรัฐของพลเมืองลาวทุกคน

การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ของ สปป.ลาว สะท้อนผ่านประเด็นสิทธิและพันธะของพลเมืองเป็นหลัก โดยมีความเชื่อมโยงกับกฎหมายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้หลักการรัฐธรรมนูญแห่ง สปป.ลาว ทั้งนี้ การปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียน คำนึงถึงการวางประเด็นและเนื้อหาที่สอดคล้องกับช่วงวัยของนักเรียนเป็นหลัก การอธิบายเนื้อหาและการใช้เรื่องสั้นผ่านตัวละครในการสร้างภาพจำของความหมายในแต่ละประเด็น โดยงานศึกษาชิ้นนี้ เป็นงานที่บุกเบิกการวิเคราะห์รัฐธรรมนูญของ สปป.ลาว ในแบบเรียนของ สปป.ลาว โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารภาษาลาวเป็นหลัก ทั้งนี้ งานศึกษาเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญลาว ส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์ด้วบทที่เกี่ยวกับสถาบันทางการเมืองในรัฐธรรมนูญ แต่บทความนี้ได้บุกเบิกความรู้ใหม่เกี่ยวกับการปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-4 ซึ่งเป็นงานบุกเบิกชิ้นแรกที่มีการศึกษาในประเด็นนี้

สำหรับข้อเสนอแนะ บทความนี้เป็นการศึกษาการปลูกฝังรัฐธรรมนูญในแบบเรียนศึกษาพลเมือง ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-4) ที่กำหนดในภาคสองของแบบเรียนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายที่เป็นลายลักษณ์อักษรเท่านั้น เพื่อให้องค์ความรู้เกี่ยวกับแบบเรียนศึกษาพลเมืองลาวมีความรอบด้านมากขึ้น จึงควรศึกษาประเด็น คุณสมบัติและวัฒนธรรม ที่เป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติอีกรูปแบบหนึ่ง เพียงแต่ไม่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญโดยตรง และเป็นแบบแผนที่ดำเนินการมาอย่างยาวนานเช่นกัน จึงเป็นสิ่งที่ควรศึกษาถึงรากฐานแนวคิด และที่มาของการสร้างคุณสมบัติและวัฒนธรรม รวมถึงการรักษาให้คงอยู่และดำเนินการควบคู่ไปกับกฎหมายสมัยใหม่อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- [1] Munart, H. (2006). The Construction of Vietnam National Ideology through Compulsory Education Between 1975-2003 [Master' thesis (Regional Studies), Chiang Mai University]. <https://dric.nrct.go.th/Search/SearchDetail/175453>.

- [2] Research Institute For Educational Sciences, Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (2020). Civic Education Textbook Grade 7. Education Printing Enterprise State Company. (In Lao)
- [3] Meechan, S. (2022). Local Government System of ASEAN Member States: Lao People's Democracy Republic. (3rd ed.). Production and dissemination of textbooks and academic, College of Politics and Government, Mahasarakham University.
- [4] The World Bank. Data. (2022). Population, Total-lao. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=LA>.
- [5] Department of General Education. Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (n.d.). Junior High School Curriculum. <http://www.moes.edu.la/dge/curriculums.php>. <https://drive.google.com/file/d/17kskhFvjXlq6suXsV2dNqtUf59IxbKpR/view?fbclid=IwAR0FH69d-vi28A2Gt5J0XeRAqALnuer2MFeNf7tMA-og5DYhcUvGiTX8HAY8>. (In Lao)
- [6] Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (n.d.). 40 Years of Lao Education and Sports Development. <https://pubhtml5.com/okas/zcsm/?fbclid=IwAR1-PoZF95LpPpp-7qQOFkQ50CluqAfVfM5k5VKARc0DYdkgw5-sdOnkHk>. (in Lao)
- [7] Patsaya, C. (2013). Political institutions under the Constitution of the Lao PDR [Master's thesis, Thammasat University]. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:100673.
- [8] Sarawasee, P. (2003). The Construction of National Consciousness by the Lao People's Democratic Republic as Reflected in Primary School Textbook Between 1975-2000 [Master's thesis, Chiang Mai University]. http://cmuir.cmu.ac.th/jspui/handle_/6653943832/31778.
- [9] Huongmanee, B. (2003). Laos law article collection book. Faculty of Law, Thammasat University. https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:304459.
- [10] Khwanmuang, G. (2013). Constitutional Law and Political Institutions of ASEAN Countries: A Case Study of Lao People's Democratic Republic. *Rattasapasarn*, 61(8), 11-53. https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=23090&filename=index.
- [11] Stuart-Fox, M. (2018). The Constitution of the Lao People's Democratic Republic. *Review of Socialist Law*, 17(1-4), 299-317. <https://doi.org/10.1163/187529891X00244>.
- [12] Ngoc Son, B. (2019). Constitutional amendment in Laos. *International Journal of Constitutional Law*, 17(3). <https://academic.oup.com/icon/article/17/3/756/5565446>.
- [13] Mattariganond, D. (1999). The Article on Writing Lao History in Lao Textbooks. *Journal of Humanities and Social Sciences*, Khonkaen University, October-December 1999. 17(1), 33-42.

- [14] Sinthumal, W. (2011). Perception of Historical Relationship between Thai and Lao: As seen from History Textbooks of Thais and Laos in Junior High School and High School (1975-2009) [Master's thesis, Silpakorn University]. <https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/11689>.
- [15] Nidsungnoen, V. & Buacho, T. (2019). Sense of National Citizenship through Lessons and Province Laos. *Journal of Educational Studies*, Ban Somdet Chaopraya Rajabhat University, 13(1). 265-280. <https://edujournal.bsru.ac.th/publishes/11/articles/244>.
- [16] National Assembly, Lao People's Democratic Republic. (2017, May.25.). Constitution of the Lao People's Democratic Republic 1991. <https://laoofficialgazette.gov.la/kcfinder/upload/files/%E0%BA%A5%E0%BA%B1%E0%BA%94%E0%BA%96%E0%BA%B0%E0%BA%97%E0%BA%B3%E0%BA%A1%E0%BA%B0%E0%BA%99%E0%BA%B9%E0%BA%991991.pdf>.
- [17] Puttichot, A. (2003). Relations between Educational and Economic Development Policies under the Lao PDR's "New Thinking", 1986-2000, [Master's Independent Study, Thammasat University]. http://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:142053
- [18] National Assembly, Lao People's Democratic Republic. (2013, August.27.). Law of Education. <http://www.laoofficialgazette.gov.la/kcfinder/upload/files/Education%20law%20.pdf>.
- [19] Research Institute For Educational Sciences, Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (2022). Civic Education Textbook Grade 1. Education Printing Enterprise State Company. (In Lao)
- [20] Research Institute For Educational Sciences, Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (2022). Civic Education Textbook Grade 2. Education Printing Enterprise State Company. (In Lao)
- [21] Research Institute For Educational Sciences, Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (2022). Civic Education Textbook Grade 3. Education Printing Enterprise State Company. (In Lao)
- [22] Research Institute For Educational Sciences, Ministry of Education and Sports, Lao PDR. (2022). Civic Education Textbook Grade 4. Education Printing Enterprise State Company. (In Lao)
- [23] National Assembly, Lao People's Democratic Republic. (2013, August.30.). Constitution of the Lao People's Democratic Republic. <https://laoofficialgazette.gov.la/kcfinder/upload/files/Constitution%20of%20Lao%20PDR.pdf>. (in Lao)